

Bu Sayıda: Otoriterleşme ve Piyasalaşmanın Kıskaçında Akademi

Praksis'in tarihinde bir ilki gerçekleştirerek, yalnızca dijital bir formda yayımlanan bir sayı ile karşınızdayız. Bu kez, bizzat öznesi olduğumuz bir tartışmanın içindeyiz. Kâğıdın dokusu olmadan, yalnızca ekranlara dokunan kelimelerle hakikate ulaşabilir miyiz? Belki de bu soru, akademinin bir süredir sürüklendiği dönüşümün tezahürlerinden biridir: hızın, görünürlüğü ve ağların akademik hayatımıza tesir ettiği bir çağda, mekânın çelişkili etkilerini aynı anda hissettiğimiz bir dönemde bilgi, yeni yollarla dolaşıma giriyor. Bu sayı, yalnızca akademiye ve onun krizlerini tartışmanın ötesine geçiyor; Kâğıttan kopmuş bir bilgi üretim pratiğinin 2001 yılından beri kitaplığımızın en görünür yerinde tuttuğumuz *Praksis*'e nasıl yansıdığını da gösteriyor. *Praksis*'in basılı halini almak üzere kitapçıkta dolaşma telaşını özleyeceğiz, bir taraftan da dünyanın her yerine saçılan dijital baskının bizlere daha fazla bilgi paylaşma imkânı sunacağına inanıyoruz.

Aynı zamanda, bu sayı, varlık koşullarımızı belirleyen pek çok şeyin keskin biçimde değiştiği bir dönemde, akademiye dair çelişkilerimizi görünür kılıyor: Meslek olarak akademi ile kurduğumuz tuhaf ilişki; hakikate ulaşmanın ve onu ifade etmenin toplumsal sorumluluğu, dayanışma imkanları, geçim kaygısı, politik kimliklerimizin inşası ve değerler sistemimize dair yıkıcı etkileriyle içinde olduğumuz toplumsal bağlamın otoriterleşme ve piyasa merkezli güvencesizleşme ile çerçevesizleşmesi, hayatlarımızın güvencesizleşmesi, dağılması ve yeniden yolunu bulması... Sahi neydi akademi, veya ne olmalıydı? Biz ne yapmak istiyorduk burada? İçinden geçtiğimiz bu dönüşümün her bir parçası, bu sayının ruhunu yansıtıyor; bu ruh, akademiye yalnızca bir kriz alanı değil, aynı zamanda bir yeniden düşünme zemini olarak ele alıyor.

Sayı çağrısında da ifade ettiğimiz gibi, bir yanda, otoriterleşen rejimlerin gölgesinde hakikatin değersizleştirildiği, diğer yanda şirketleşmenin etkisiyle akademik emeğin yaygın ölçüde güvencesizleştirildiği bir dönemin içindeyiz. Üniversiteler, hem fikir hem de kurum olarak, bugün derin bir krizin merkezinde yer alıyor. Akademik özerkliğin yitiminden ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına, üniversite yalnızca sermayenin ve devletin politik taleplerine hizmet eden bir aygıt olarak yeniden şekillenmekle kalmıyor; bu haliyle en arkaik formlarıyla toplumsal eşitsizlikleri ve dışlama pratiklerini yeniden üreterek de bir "rıza" inşa ediyor. Üniversiteler, proje bazlı bilgi üretimi ve şirketleşmenin güvencesizleştirdiği bir emek alanı haline gelirken, bu süreçler aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini, ırkçılığın tüm formlarını, sınıfsal çelişkilerin tüm yansımalarını ve pek çok dışlama biçimlerini yeniden üretiyor. Üniversitelerin hiyerarşik yapıları ve sermaye dinamiklerine eklenmiş yapısal dönüşümleri, bilginin etik ve sorumluluk bağlamında nasıl üretildiğini sorgulamayı zorunlu kılıyor.

Yine de tarih, en karanlık dönemlerde bile akademinin *ayrıkotları* gibi direnen özneler yarattığını hatırlatıyor bize. Hakikati aramaktan ve savunmaktan vazgeçmeyen bu özneler, baskı ne kadar yoğun olursa olsun umudu yeşertmenin yollarını bulmuştur. Bugün, akademi yalnızca toplumsal sorumluluk ve etik ile sermaye ve piyasa talepleri arasındaki bir gerilim alanı değil, aynı zamanda otoriterleşme kıskaçında ifade özgürlüğü için bir mücadele sahasıdır, dünyada ve Türkiye'de tarih boyunca örneklerini gördüğümüz gibi. Hakikat, tarih boyunca iktidarla ilişkilense de, akademinin tarihsel

kimliğinde köklü bir yere sahiptir. Akademinin bu direniş geleneğiyle nasıl bir ilişki kurduğunu, mevcut krizler karşısında nasıl bir duruş sergilediğini sorgulamak her zamankinden daha elzem. İşte bu özel sayıda, akademik direnişin sürekliliğini ve üniversitenin çok boyutlu dönüşümünü ele alarak, güncel krizlere dair kapsamlı bir perspektif sunmayı hedefliyoruz.

Bu sayıda, üniversitelerin bu çok katmanlı krizlerini ve dönüşümlerini kapsamlı bir şekilde tartışmayı hedefliyoruz. Neoliberal dönüşüm, güvencesiz çalışırna koşulları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üretirken, akademi aynı zamanda alternatif bilgi üretimi ve dayanışma pratikleri için potansiyel bir alan olmayı sürdürüyor. Bu sayıda, üniversitenin bugününü, geçmişini ve geleceğini; krizleri, olanakları ve direniş yollarını tartışmaya açıyoruz.

Sayı editörleri olarak biz de, bu dosyada öznesi doğrudan kendimiz olan bir çalışmayı kaleme almanın zorluklarını deneyimledik. Akademiyi, yalnızca bir araştırma nesnesi değil, aynı zamanda farklı coğrafyalarda bizzat tanıklık ettiğimiz, dönüşüm süreçlerine dahil olduğumuz ve örgütlü mücadelelerin bir parçası olarak yaşadığımız bir alan olarak ele aldık. Akademisyenlerin barış ve adalet için toplumsal sorumluluklarını yerine getirme arzusu ile işlerini ve hayatlarını sürdürme zorunluluğu arasındaki sıkışmışlığı, hem tartışmalarımızın hem de kendi deneyimimizin bir parçası olarak hissettik. Bu sayıya katkı vermeleri için yazarlara, akademiyi hem eleştirel hem de yaratıcı bir zeminde yeniden düşünmek için bir davet sunduk, dahası yazışmalarımız, dertleşmelere dönüştü: Zira anlatılan *hepimizin hikayesiydi*. Bu sayıda okuma şansına erişeceğimiz her bir katkı, hakikati ararken, akademinin krizini bir mücadele alanı olarak ele alıyor. Burada üzerine konuştuğumuz halde okuma şansına erişemediğimiz yazılar da var. Kimi zaman geçim kaygısının yarattığı zaman sıkışıklıklarından, güvencesizliğin kalem oynatamayacak kadar hayatımızı paralyze etmesine kadar farklılaşan sebeplerini deneyimledik yazarlarımızla birlikte. Bunların hepsi akademinin dönüşümünün sonuçlarına dair yakıcı bir gösterge ne yazık ki!

Bu sayının sayfalarında, akademiyi bir mücadele alanı olarak savunan sesleri bulacaksınız. Akademinin bugününü, geçmişini ve olası yarınlarını sorgulamakla bırakmıyoruz. Aynı zamanda akademiye dair bu sayıda duyacağınız anlatılar, otoriter rejimlerin baskısı, piyasalaşmanın derinleştirdiği güvencesizlik ve toplumsal eşitsizliklerin içinde akademik öznelerin akademiyi siyasallaştırmalarının ve dönüştürmeye çabalarının da aktarımı. Şöyle sıralayalım:

Muammer Kaymak'ın "Akademik Kapitalizm: Üniversitede Sermayenin Gerçek Boyunduruğu" başlıklı yazısı, üniversitenin ticarileşme ile başlayan ve şirketleşme ile derinleşen dönüşümünü, Marx'ın kapitalizmin oluşum ve işleyiş mekanizmalarına dair teorik çerçevesini kullanarak inceliyor. Üniversitenin tarihsel evrimine odaklanan bu yazı, bilimsel etkinliğin özgünlüğü etrafındaki eleştirel literatürün ötesine geçerek kapitalizmin akademiye nüfuz edişini çözümlemeyi hedefliyor.

Robin Zheng'in feminist bir perspektiften kaleme aldığı ve Nevra Akdemir'in çevirdiği "Güvencesizlik Feminist Bir Meseledir", toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle akademik güvencesizliğin nasıl birbirini beslediğini gözler önüne seriyor. Meritokrasi miti ve çalışmanın ödül olduğu yanılgısı gibi ideolojik yapıları eleştiren bu makale, feminist felsefecilerin güvencesizlikle mücadelede neden öncü bir rol oynaması gerektiğine dair güçlü bir sav sunuyor.

Ayşegül Akdemir Son, Rahime Süleymanoğlu-Kürüm, Ayşenur Emer ve Ayşe Sıla Nur Dal'ın ortak çalışması "Akademide Duygusal Emek: Otoriterleşme ve Piyasalaşma Sürecinde Öğrenci Ders

Değerlendirme Anketleri”, öğrenci ders değerlendirme anketlerinin akademisyenler üzerindeki etkilerini mercek altına alıyor. Bu anketlerin, eğitim kalitesini artırmaktan çok, akademik emeği piyasanın beklentilerine göre yeniden şekillendirdiğini ortaya koyan çalışma, kadın akademisyenlerin “akademik anne” rolüne sıkıştırılmasını da derinlemesine ele alıyor.

Ozan Bal ve Hakan Yücel’in saha araştırmasına dayalı çalışması “Barınamıyoruz Hareketi: Otoriter Neoliberalizm Kısacasında Öğrencilerin Barınma Hakkı Talepleri” yazıları üniversiteli gençlerin barınma hakkı talepleri üzerinden örgütlenme pratiklerini inceliyor. Hareketin stratejileri, yalnızca barınma sorunu etrafında değil, aynı zamanda gençlerin “gençlik” talebini kolektif bir mücadeleye dönüştürme çabası etrafında şekilleniyor.

Leyla Bektaş Ata, “Eseri Değerlendirmeden Yazarı Yermeye: Akademide Neoliberal Öznelilik Halleri” başlıklı makalesinde, neoliberalizmin akademide yarattığı özneleşme biçimlerini ve rekabetin kolektif değerleri nasıl aşındırdığını tartışıyor. Akademik üretimin bireysel başarıya odaklanması, dayanışma ve eşitlik ideallerine karşı ne anlam ifade ediyor? sorusuna yanıt arıyor. Bu çalışma, editörlerden yazarlara uzanan dinamikleri piyasa temelli baskılarla ilişkilendiriyor.

Ersin Aslıtürk ve Sertan Batur’un “Her şey Sende Gizli: Homo-Neoliberalus ve Psikolojik Epistemoloji” başlıklı yazıları, neoliberal öznenin inşasında psikolojinin oynadığı rolü ele alıyor. Psikoloji disiplini, bireyci epistemolojik çerçevesiyle neoliberal çağın gereksinimlerini nasıl şekillendirdi? Bu soruya yanıt arayan yazarlar, bireyci söylemlerle örülen psiko-ekonomik yapının eleştirisini yaparken epistemik direnişin olanaklarını da tartışıyor.

Yuvarlak masa bölümümüzde ise Ezgi Pınar, Hülya Kendir, Gürsan Şenalp ve Aysuda Kölemen’in katkılarıyla, akademideki neoliberal dönüşüm ve otoriter baskılar karşısındaki direniş imkanlarını tartışıyoruz. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, güvencesizlik ve etik sorunları merkeze alan bu tartışma, akademinin eşitsizliklere direnen potansiyelini görünür kılmayı hedefliyor.

Selma Değirmenci ve Ayla Ezgi Akyol Giatzoglou’nun “Toplumsal Cinsiyet ve Kentsel Boyutu ile İklim Krizinin Tarım ve Gıda Sistemine Etkisi: İstanbul Örneği” başlıklı dosya dışı yazısı, İstanbul’daki alternatif tarım-gıda aktörlerini merkeze alarak, patriyarkal kapitalizmin iklim krizi üzerindeki etkisini ve bu krizle mücadelede toplumsal cinsiyetin rolünü sorguluyor.

Son olarak, kitap eleştirileri bölümüyle sayımız, akademik kapitalizmin farklı boyutlarına ışık tutuyor. Deniz Gürler’in 2023 yılında İletişim Yayınları tarafından yayımlanan *İşçi Denetimi Mücadelesi: İşgal, Direniş, Üretim!* isimli kitabını Çağatay Edgücan Şahin inceliyor. İşçi sınıfı hareketinin tarihi bağlamında işgal, direniş ve üretim üçgeninde şekillenen mücadele pratiklerini inceleyen Gürler’in çalışması, işçi sınıfının kendine özgü direniş biçimlerini detaylı bir şekilde ele alarak, işçi denetiminin kolektif bir üretim modeli olarak nasıl mümkün olabileceğine dair önemli bir katkı sunuyor.

Coşku Çelik’in eleştirisi ise Can Cemgil ve Ömer Turan’ın derlediği, 2023 yılında Metis Yayınları’ndan çıkan *Kapitalizm ve Demokrasi: Bir Zıtlığın Anatomisi* başlıklı kitaba odaklanıyor. Kitap, kapitalizmin demokrasiyi yapısal olarak dışlayan bir sistem olduğu savını tarihsel ve teorik bir çerçevede tartışmaya açıyor. Kapitalizm ile demokrasi arasındaki zıtlığın altını çizen bu eser, kapitalizme itirazın yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasal bir mücadele olarak ele alınmasının gerekliliğini vurguluyor.

Bu iki eleştiri, akademik kapitalizmin yalnızca üniversite bağlamında değil, toplumsal düzlemde de nasıl bir kriz yarattığını ve bu krize karşı geliştirilen fikirlerin ne ölçüde dönüştürücü olabileceğini tartışmamıza katkı sunuyor.

Bu sayıda, akademiye yalnızca tartışmanın değil, aynı zamanda yeniden tahayyül etmenin bir zemini olarak görüyoruz. Türkiye ve dünya üniversitelerini; neoliberal dönüşüm, otoriter baskılar ve toplumsal eşitsizlikler ekseninde ele alıyoruz. Üniversitenin imkân ve sınırlarını, etik ve toplumsal sorumluluklarını, tarihsel mirasını ve geleceğe dair muhtemel yolları tartışıyoruz. Bu çerçevede, akademinin krizini yalnızca bir eleştiri nesnesi olarak değil, aynı zamanda bir mücadele ve dayanışma alanı olarak yeniden düşünmek için bir davet sunuyoruz.

67. Sayı Editörleri